

PRACOWNIA ARCHITEKTURY „ARX”

90-430 Łódź, ul. Piotrkowska 115/119

ZAMEK KAZIMIERZA WIELKIEGO

W INOWŁODZU

KONCEPCJA ADAPTACJI

I CZĘŚCIOWEJ REKONSTRUKCJI RUIN ZAMKU

Inwestor:

Urząd Gminy Inowłódz

ul. Spalska 2, 97-215 Inowłódz

Autorzy koncepcji:

prof. PŁ dr inż. arch. Henryk Jaworowski

upr. arch. 873/57

dr Jerzy Augustyniak

mgr inż. arch. Tomasz Jaworowski

Łódź 2006 r.

Koncepcja stanowi opracowanie autorskie i podlega ochronie prawnej

SPIS TREŚCI OPRACOWANIA

I. OPIS TECHNICZNY KONCEPCJI

1. PRZEDMIOT I ZAKRES OPRACOWANIA
2. PODSTAWY OPRACOWANIA
3. USYTUOWANIE I STAN ISTNIEJĄCY OBIEKTU
4. PRZEZNACZENIE OBIEKTU
5. ANALIZA UWARUNKOWAŃ ADAPTACYJNYCH
6. PRZYJĘTE ZAŁOŻENIA ARCHITEKTONICZNO-KONSERWATORSKIE
7. KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENU
8. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROJEKTOWANYCH ROZWIĄZAŃ FUNKcjONALNO-PRZESTRZENNYCH
9. ZESTAWIENIE ELEMENTÓW PROGRAMU UŻYTKOWEGO
10. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZAMIERZONYCH ROZWIĄZAŃ TECHNICZNYCH
11. POSTULOWANY ZAKRES PRAC BADAWCZYCH
12. UWAGI OGÓLNE

Załączniki

II. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA (wybór)

III. OPRACOWANIE GRAFICZNE KONCEPCJI

Rys. Nr 1.	KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENU	1:500
Rys. Nr 2.	RZUT PRZYZIEMIA	1:100
Rys. Nr 3.	RZUT WYSOKIEGO PARTERU	1:100
Rys. Nr 4.	RZUT NA POZIOMIE + 6 m	1:100
Rys. Nr 5.	RZUT TARASU WIEŻY	1:100
Rys. Nr 6.	PRZEKRÓJ A-A	1:100
Rys. Nr 7.	PRZEKRÓJ B-B	1:100
Rys. Nr 8.	PRZEKRÓJ C-C	1:100
Rys. Nr 9.	PRZEKRÓJ D-D	1:100
Rys. Nr 10.	PRZEKRÓJ E-E	1:100
Rys. Nr 11.	PRZEKRÓJ F-F	1:100
Rys. Nr 12.	ELEWACJA POŁUDNIOWA	1:100
Rys. Nr 13.	ELEWACJA WSCHODNIA	1:100
Rys. Nr 14.	ELEWACJA PÓŁNOCNA	1:100
Rys. Nr 15.	ELEWACJA ZACHODNIA	1:100

I. OPIS TECHNICZNY KONCEPCJI

I. PRZEDMIOT I ZAKRES OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania jest dawny zamek Kazimierza Wielkiego w Inowłodzu. Okazałe ruiny zamku odsłonięte zostały spod zwałów gruzu i ziemi w wyniku badań archeologiczno-architektonicznych przeprowadzonych przez dr Jerzego Augustyniaka w latach 1977-1985 w oparciu o zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Piotrkowie Tryb.

Zamek ten zbudowany drugiej połowie XIV wieku podlegał znacznym przebudowom na przełomie XIV i XV w., w wieku XVI oraz w połowie wieku XVII. Zniszczony przez wojska szwedzkie w latach 1655-1657 pozostawał następnie ruinie, ulegając postępującej destrukcji, a od końca XIX w. - również sukcesywnym rozbiórkom.

Zamek wpisany jest do rejestru zabytków (znak KL IV-680/629/67).

Ochronie podlegają ruiny zamku wraz z podziemnymi warstwami kulturowymi.

Zakres opracowania obejmuje koncepcyjną fazę dokumentacji architektoniczno-budowlanej, której celem jest konserwacja i utrwalenie ruin zamku oraz częściowa rekonstrukcja wybranych elementów dawnej struktury związana z adaptacją części możliwych do pozyskania pomieszczeń dla potrzeb turystyki i gminnego ośrodka kultury.

Zakres opracowania obejmuje również koncepcję zagospodarowania terenu w bezpośrednim otoczeniu zamku.

Przestrzenny zakres opracowania obejmuje obszar ruin zamku w granicach murów obwodowych oraz otaczający teren dawnych fos na działce nr ewid. 1101/1, 1102/1, 1103/1, 1104/1, 1105/1, 1100/2, 1324 przy ul. Zamkowej.

Opracowanie stanowi jeden z początkowych elementów zadania:

„Przygotowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej dotyczącej rozbudowy, adaptacji i częściowej rekonstrukcji ruin zamku obronnego Kazimierza Wielkiego w Inowłodzu”.

Problematyka merytoryczna koncepcji obejmuje:

- rozpoznanie stanu zachowania obiektu
- sporządzenie fotograficznej dokumentacji charakterystycznych elementów ruin
- analizę materiałów z badań archeologiczno-architektonicznych pod kątem możliwości odczytania w oparciu o zachowane relikty dawnych form architektonicznych i gabarytów poszczególnych otworów i wnętrz w pomieszczeniach zamkowych
- analizę uwarunkowań konserwatorskich i strukturalno-przestrzennych

- dostosowanie programu użytkowego określonego ramowo przez Inwestora do warunków przestrzennych i powierzchniowych w ruinach zamku
- przeanalizowanie związków i relacji funkcjonalnych poszczególnych elementów programu
- przeanalizowanie warunków rozmieszczenia programu we wnętrzach możliwych do pozyskania w ramach konserwacji i adaptacji ruin oraz częściowej rekonstrukcji wybranych elementów dawnej struktury
- opracowanie zoptymalizowanej propozycji sprecyzowania programu użytkowego w dostosowaniu do możliwości pomieszczenia go w aranżowanych formach przestrzennych irwadej ruiny zamku i rozmieszczenia elementów programu w adaptowanych oraz częściowo rekonstruowanych gabarytach wnętrz
- opracowanie graficzne programowo-przestrzennej koncepcji ukształtowania, aranżacji i adaptacji ruin zamku
- opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu z uwzględnieniem potrzeby wyeksponowania dawnego układu fos oraz zapewnienia dogodnych warunków ekspozycji ruin, a także dogodnych dojść i dojazdów.

W roku opracowania koncepcji przeprowadzone zostały ponadto konsultacje specjalistyczne

- w zakresie problematyki konserwatorskiej
- w zakresie przekształceń wzmocnień i zabezpieczeń konstrukcyjnych oraz projektowanych struktur ścian i stropów
- w zakresie wyposażenia w instalacje techniczne i rozprowadzenie systemów instalacyjnych
- w zakresie bezpieczeństwa pożarowego
- w zakresie wymogów sanitarno-epidemiologicznych
- w zakresie BHP.

W zakresie problematyki konserwatorskiej uwzględniono w szczególności wskazania i zalecenia władz konserwatorskich reprezentowanych przez Delegaturę w Piotrkowie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi.

2. PODSTAWY OPRACOWANIA

Formalne podstawy opracowania koncepcji stanowią:

- Umowa z dn. 10 stycznia 2006 r. z Urzędem Gminy w Inowłodzu
- Decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego wydana przez Wójta Gminy Inowłódz w dn. 14.02.2006 r., znak 7331/1/06.
- Ramowy program użytkowy adaptacji zamku określony przez Urząd Gminy.

Jako merytoryczne podstawy opracowania wykorzystano w szczególności następujące materiały i dokumentacje techniczne:

Podstawowe pozycje bibliograficzne

1. Jerzy Augustyniak, Zamek w Inowłodzu, Łódź 1992.
2. Jerzy Augustyniak, Dzieje zamku w Inowłodzu, Łódź 1985.
3. Problemy badawcze średniowiecznego Inowłódza. Materiały z konferencji w dn. 2-3 maja 1980 r., Łódź 1984.
4. Leszek Kajzer, Zamki i dwory obronne w Polsce centralnej, Warszawa 2004.
5. Leszek Kajzer, Stanisław Kołodziejski, Jan Salę, Leksykon zamków w Polsce, Warszawa 2001.
6. Bohdan Guerquin, Zamki w Polsce, Warszawa 1974.
7. Jarośław Widawski, Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku XV wieku, Warszawa 1973.
8. Janusz Bogdanowski, Architektura obronna w krajobrazie Polski, Warszawa-Kraków 1996.
9. Edmund Mañachowicz, Ochrona środowiska kulturowego, t. I, II, Wrocław 1988.
10. Karl Heinz Clausen, Die Burgraten, Königsberg 1927.

Opracowania niepublikowane

1. Władysław Baliński, Środowisko geograficzne Inowłódza, Łódź 1977.
2. Jolanta Kolasa, Identyfikacja materiałów kamiennych użytych do budowy zamku w Inowłodzu, Łódź 1983.
3. Ryszard Peja, Jan Szule, Badanie wytrzymałości murów obiektów zabytkowych w Inowłodzu, Łódź 1982.
4. Tadeusz Przedecki, Stefan Szatromajer, Zofia Szatromajer, Badania dotyczące warunków posadowienia i rekonstrukcji ruin zabytkowego zamku w Inowłodzu oraz renowacji dawnej fosy, Łódź 1988.

5. Piotr Janiszewski, Maciej Kedracki, Rozpoznanie warunków gruntowo-wodnych w rejonie kasztelu w Inowłodzu, Łódź 2005.
6. Jan Kozicki, Ekspertyza dotycząca stanu technicznego murów zamku w Inowłodzu, Łódź 2006.

Dokumentacje techniczne dotyczące zamku w Inowłodzu

1. Inwentaryzacja architektoniczna ruin zamku opracowana przez studentów Politechniki Warszawskiej pod kier. Jarosława Widawskiego i Michała Smolunowicza w 1986 r.
2. Plan zagospodarowania terenu wokół zamku opracowany przez Adama Rosińskiego i Jerzego Augustyniaka w 1981 r.
3. Koncepcja ukształtowania, adaptacji, aranżacji i konserwacji ruin zamku opracowana przez Henryka Jaworowskiego z zespołem w 1989 r.
4. Mapa sytuacyjno-wysokościowa w skali 1:500 do celów projektowych opracowana w 2005 r. przez geodetę Marka Kociubińskiego.

Materiały porównawcze (wybór)

1. Zamki środkowopolskie, część I, Hesiektery, Lutomiersk, „Dom Stary” w Łęczycy, Praca zbiorowa pod redakcją Tadeusza Poklewskiego, Łódź 1977.
2. Zamki środkowopolskie, część II, Bolesławiec nad Prosną, Praca zbiorowa pod redakcją Tadeusza Poklewskiego, Łódź 1982.
3. Bondan Guerquin, Zamek w Drzewicy, Teka konserwatorska I, 1952.
4. Teresa Małkowska-Holcerowa, Lipowiec, dawny zamek biskupów krakowskich, Warszawa 1988.
5. Czesław Sikorski, Zamek w pałneckiej Wenecji, Bydgoszcz 1986.
6. Liliana Kranz, Zamek w Uniejowie, Warszawa-Poznań 1980.
7. Z dziejów Ujazdu, Praca zbiorowa pod redakcją Leszka Kajzera, Łódź-Ujazd 2005.
8. Henryk Jaworowski, Badania architektoniczne zamku w Łęczycy, Łódź 1967 (maszynopis).
9. Henryk Jaworowski, Tadeusz Poklewski, Jerzy Samujłło, Dokumentacja naukowo-techniczna zabezpieczenia relikwów wezła bramnego oraz północnego odcinka murów na zamku w Bolesławcu, Łódź 1978 (maszynopis).

Jako zasadnicze źródło informacji o rozpoznanych formach architektury zamku, etapach ich przekształceń, charakterze wyposażenia wewnątrz oraz sposobie użytkowania poszczególnych pomieszczeń wykorzystano obszerną dokumentację z badań archeologiczno-architektonicznych przeprowadzonych w latach 1977-1985. W szczególności wykorzystano znaczny zasób informacji zebranych w treści książki (J. Augustyniak, *Zamek w Inowłodzu*, 1992) zawierającej szczegółowy opis wyników badań oraz ich podsumowanie i syntezę.

Prócz materiałów z badań archeologiczno-architektonicznych jako przestrzenną podstawę opracowania koncepcji wykorzystano inwentaryzację architektoniczną opracowaną pod kierunkiem J. Widawskiego, uwzględniając przy tym jej aktualizację dokonaną w 1989 r. w związku z opracowaną w tym czasie koncepcją konserwacji ruin.

Wspomniana inwentaryzacja wymagała aktualizacji w związku ze zmianami zaistniałymi w wyniku późniejszych etapów badań oraz prac zabezpieczających. Dotyczy to zwłaszcza murów głównych zamku. Stan zachowania murów uległ ponadto dostrzegalnym zmianom po 1989 r. Dotyczą one głównie ubytków na niektórych fragmentach korony murów. Zmiany te rejestruje dokumentacja fotograficzna charakterystycznych elementów ruin sporządzona przez autorów obecnej koncepcji w 2005 r. stanowiąca również istotny materiał informacyjny dla opracowania koncepcji.

W toku opracowania aktualnej koncepcji utrwalenia, konserwacji, adaptacji i częściowej rekonstrukcji elementów dawnej architektury zamku wykorzystano istotną część spostrzeżeń i przemyśleń dokonanych w czasie opracowania przez autorów niniejszej dokumentacji wcześniejszej koncepcji konserwacji ruin przewidującej jedynie minimalny program adaptacji przestrzeni zamku dla potrzeb sezonowej turystyki.

Zwiększony program adaptacji przestrzeni zamkowej dla potrzeb turystyki i gminnego ośrodka kultury wpłynął przy tym na potrzebę relatywnego zwiększenia zakresu zamierzonych rekonstrukcji przy zachowaniu form trwałej ruiny.

Merytoryczną podstawę opracowania koncepcji zagospodarowania terenu wokół zamku stanowił plan opracowany w ramach koncepcji z 1989 r. opierający się na wcześniejszym planie zagospodarowania opracowanym w 1981 r. przez mgr inż. arch. A. Rosińskiego i dr J. Augustyniaka.

Wspomniane wcześniejsze plany wymagały przetworzenia niektórych elementów w otoczeniu zamku w dostosowaniu do wyników późniejszych badań i ekspertyz oraz do obowiązujących aktualnie warunków technicznych.

Do opracowania koncepcji wykorzystano również porównawczo dostępne materiały z badań i prac konserwatorskich prowadzonych w zamkach z terenu Polski środkowej.

reprezentujących zbliżone formy rozwiązań przestrzennych. W szczególności wykorzystano materiały z badań oraz doświadczenia z prac konserwatorskich prowadzonych na zamkach kazimierzawskich w Łęczycy i w Bolesławcu, a także dostępne materiały dotyczące zamków w Uniejowie, Łutomiersku, Drzewicy i Ujeździe.

Podstawę do rozpatrywania w opracowaniu koncepcji technicznych problemów konserwacji zamku i jego otoczenia stanowiły badania dotyczące budowy geologicznej terenu i stosunków wodnych, warunków geotechnicznych, struktury fundamentów i dopuszczalnych obciążeń na grunt oraz badania struktury chemicznej i cech fizycznych kamienia przeprowadzone w 1988 r.

Tymże celom służyły badania wytrzymałości murów wykonane w 1987r.

Wymienione rodzaje badań przeprowadzono ponownie w celu ich aktualizacji na przełomie 2005 i 2006 r.

Ważny element wskazań merytorycznych mających wpływ na charakter opracowania koncepcji stanowiły ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków zawarte w treści decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz zalecenia określone przez Kierownika Delegatury w Piotrkowie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi.

Suma informacji możliwych do zaczerpnienia z przedstawionych materiałów źródłowych zapewniła niezbędne podstawy do opracowania koncepcji utrwalenia, konserwacji i ograniczonej adaptacji odsłoniętych ruin zamku.

3. USYTUOWANIE I STAN ISTNIEJĄCY OBIEKTU

Ruiny zamku w Inowłodzu usytuowane są w dolinie Pilicy w strefie dawnego starorzecza w odległości ok. 250 m na północ od jej obecnego koryta, w zachodniej części miasta poza obszarem średniowiecznej zabudowy miejskiej.

W rejonie dawniej fasy od strony północnej przebiega ulica Zamkowa łącząca centralną częścią miasta.

Na działkach po północnej stronie tej ulicy znajduje się rozproszone zabudowa jednorodzinna i pozostałości zabudowy zagrodowej. Pojedyncze zespoły zabudowy zagrodowej występują przy południowo zachodniej części terenu otaczającego zamek oraz przy jego obecnej granicy wschodniej. Opodal tej granicy zachował się zespół stawów stanowiący pozostałość dawnego starorzecza.

Wydzielony teren w otoczeniu zamku stanowi własność gminy. W ukształtowaniu tego terenu występują odcinki skarp oraz lokalne zagłębienia i wzniesienia stanowiące zniekształcone pozostałości dawnego układu fos.

Przy zachodniej granicy terenu występuje duże skupisko drzew liściastych. Pojedyncze drzewa występują ponadto przy granicy wschodniej, przy ul. Zamkowej oraz przy zagrodzie od strony południowej. Teren wokół zamku ogrodzony jest prowizorycznym płotem o konstrukcji drewnianej.

Powierzchnia terenu porośnięta jest trawą.

Ruiny zamku zajmują obszar o zarysie zbliżonym do prostokąta o wymiarach ca 31 x 49 m z podstawą ośmiobocznej wieży w narożniku północno-wschodnim oraz z wysuniętą bryłą przedbramia i wieży bramnej przed południową linią muru obwodowego.

Zróżnicowana wysokość zachowanych części murów zamkowych waha się od 0,6 do 3 m oraz ok. 1,3 m w murze zachodnim ponad poziomem terenu.

W większym stopniu zachowały się ściany skrzydła wschodniego, bramy i skrzydła południowego obejmujące we fragmentach gabaryty dwóch kondygnacji użytkowych. W bardziej uszczuplonym stanie zachowały się ściany skrzydeł zachodniego i północnego obejmujące gabaryt pomieszczeń dawnego przyziemia.

Wnętrze zamku odsłonięte w przybliżeniu do poziomów użytkowych z połowy XVI wieku porasta obecnie (p 20 latach od odsłonięcia murów) coraz aktywniejsza roślinność w postaci ziół pospolitych i fragmentów darni.

Stan murów wzniesionych z rodzimego piaskowca na zaprawie wapiennej z fragmentami uzupełnień z cegły ulega stopniowej destrukcji na skutek erozji wierzchnich warstw ich korony. Zaobserwowano również ślady fragmentarycznych rozbiórek. Na powierzchniach licu murów występują znaczne ubytki zaprawy w spoinach. Rdzeń murów nie wykazuje natomiast istotnych cech destrukcji.

4. PRZEZNACZENIE OBIEKTU

Zgodnie z zamierzeniami Urzędu Gminy popieranymi przez władze konserwatorskie utrwalone ruiny zamku po częściowej rekonstrukcji wybranych odcinków muru oraz po zmianach adaptacyjnych i konserwatorskich winny spełniać przede wszystkim funkcje edukacyjne i turystyczne w szczególności poprzez odbudowanie wieży zamkowej z wykorzystaniem jej jako miejsca widokowego oraz poprzez zlokalizowanie stałej ekspozycji historii zamku. Atrakcją turystyczną i przedmiotem ekspozycji winny stać się zwłaszcza ruiny zamku ukształtowane i zabezpieczone w sposób pozwalający odczytać charakter i formy

dawnego założenia obronnego. Zamierzenie to dotyczy również zagospodarowania terenu wokół zamku w sposób przybliżający charakter dawnych urządzeń obronnych takich jak fosa, most ponad nią i elementy systemu obrony w strefie bramy zamkowej.

W pomieszczeniach zamku możliwych do odzyskania w strefie przyziemia oraz do pozyskania w zachowanych gabarytach ścian wysokiego parteru winny znaleźć się funkcje związane z obsługą turystyki oraz elementy programu gminnego ośrodka kultury zapewniające możliwość całorocznego użytkowania obiektu, a tym samym skutecznego zabezpieczenia i efektywnej ochrony zabytkowej struktury.

W adaptowanych wnętrzach zamku stosownie do zamierzeń Urzędu Gminy prócz ekspozycji dziejów zamku winny znaleźć się pomieszczenia:

- biblioteki gminnej z czytelnią o łącznej powierzchni ok. 60 m²
- punktu informacji turystycznej o powierzchni ok. 20 m²
- gminnego klubu-swietlicy takie jak mała sala odczytowa-widowiskowa o powierzchni ok. 100 m² oraz sale gier świetlicowych (bilard, tenis stołowy) o powierzchni po ok. 50 m².

Ponadto w programie adaptacji winny znaleźć się pomieszczenia gospodarcze, toalety, szatnia oraz niezbędne pomieszczenia techniczne.

W dostosowaniu do określonych zamierzeń użytkowania zamku w programie adaptacji wyodrębniono następujące elementy funkcjonalne mające grupować odpowiednie zespoły pomieszczeń:

- Punkt informacji turystycznej
- Ekspozycje dziejów zamku
- Bibliotekę gminną
- Gminny klub - świetlicę
- Pomieszczenia pomocnicze (szatnie, toalety)
- Pomieszczenia techniczne.

Rozmieszczenie wyodrębnionych zespołów, ich układy funkcjonalne, powierzchnie i wzajemne relacje funkcjonalno-przestrzenne stanowią przedmiot rozważań i prac projektowych bazujących na rozpoznaniu uwarunkowań adaptacyjnych możliwych do określenia w funkcjonalno-przestrzennym układzie ruin zamku.

5. ANALIZA UWARUNKOWAŃ ADAPTACYJNYCH

Rozważając możliwości adaptacyjne dotyczące wykorzystania aktualnego stanu ruin zamku w celu odzyskania lub pozyskania części pomieszczeń użytkowych w strefie przyziemia i wysokiego parteru analizowano w szczególności następujące czynniki:

- Stopień zachowania struktury ścian, a zwłaszcza ich gabarytów wysokościowych w poszczególnych skrzydłach dawnej zabudowy zamkowej - pod kątem możliwości odtworzenia przez nadbudowę części ścian właściwych wysokości dawnych pomieszczeń zamkowych.
- Stan rozpoznania poszczególnych stref i skrzydeł zabudowy zamkowej w wyniku przeprowadzonych badań archeologiczno-architektonicznych.
- Stopień potencjalnej dostępności poszczególnych stref dla przyszłych użytkowników zamku.
- Możliwości spełnienia wymogów funkcjonalnych dotyczące poszczególnych rodzajów pomieszczeń oraz obowiązujących warunków technicznych.

Przeprowadzone rozważania analityczne umożliwiły określenie predyspozycji adaptacyjnych poszczególnych stref zamku oraz ukierunkowanie rejonizacji poszczególnych elementów programu użytkowego stwarzającej warunki do spełnienia niezbędnych wymogów funkcjonalnych i technicznych - właściwych dla poszczególnych zespołów funkcjonalnych.

Uznano, że strefa dawnego skrzydła północnego nie stwarza warunków do poszukiwania możliwości adaptacji pomieszczeń na poziomie dawnego przyziemia ze względu na naruszenie struktury muru obwodowego od strony północnej (wychyłonego na zewnątrz ok. 30 cm) a także ze względu na stosunkowo najsłabszy stopień rozpoznania warstw kulturowych w tej strefie w toku dotychczasowych badań.

Ze względu na stan zachowania i wysokościowe gabaryty ścian najkorzystniejsze predyspozycje adaptacyjne reprezentuje dawne skrzydło wschodnie - mimo zniszczonych ścian w narożniku południowo-wschodnim. W zachowanych gabarytach ścian tego skrzydła istnieje możliwość odzyskania pomieszczeń przyziemia i ukształtowania pomieszczeń wysokiego parteru poprzez relatywnie nieznaczną nadbudowę korony murów istniejących i odtworzenie ścian w narożniku południowo-wschodnim.

Podobna możliwość stwarza również skrzydło południowe w granicach dawnych pomieszczeń VI, X i XI wymagające jednak nieco większego stopnia nadbudowy korony murów wysokiego parteru. W obydwu tych skrzydłach zachowały się niższe części otworów okiennych i drzwiowych, co umożliwia dokładne odtworzenie form architektonicznych tych

ścian i zapewnia możliwość dogodnego oświetlenia światłem dziennym części pomieszczeń wysokiego parteru.

Stan rozpoznania zachowanej struktury obydwu tych skrzydeł uzyskany w wyniku badań zapewnia przy tym wystarczający zasób informacji umożliwiających odtworzenie istotnych form architektury oraz udokumentowanych cech ukształtowania i wykończenia wnętrza.

Warunki takie zapewnia również dla strefy przyziemia znaczna część skrzydła zachodniego w obrębie pomieszczeń V i VIII.

Nie spełnia ich natomiast stan rozpoznania przyziemia w pomieszczeniu IV.

Rozpatrując warunki rozmieszczenia poszczególnych zespołów funkcjonalnych przyjęto, że pomieszczenia przeznaczone na stały pobyt ludzi takie jak punkt informacji turystycznej i zespół pomieszczeń biblioteki winny mieścić się w strefie wysokiego parteru. Winny one posiadać dogodne warunki oświetlenia światłem dziennym z wykorzystaniem zachowanych otworów okiennych oraz zapewniać łatwą dostępność dla osób przychodzących z zewnątrz.

Pomieszczenia przeznaczone na pobyt czasowy (do 4 godz.) takie, jak zespół gminnego klubu - świetlicy i zespół pomieszczeń przeznaczonych na ekspozycję dzieł zamek mogą znajdować się w strefie przyziemia oraz (w przypadku ekspozycji) w kubaturze rekonstruowanej części wieży. Mogą one również uzyskać odmienne warunki oświetlenia światłem dziennym - wynikające z usytuowania poniżej poziomu dziedzińca i w bezokiennej części wieży.

Poszukując właściwych warunków usytuowania pomieszczeń technicznych uznano, że ich użytkowy i współczesny charakter nie sprzyja ich umieszczeniu w zabudowlach dawnej przyziemia.

Przyjęto zatem, że właściwe warunki lokalizacji tych pomieszczeń może zapewnić przeszerzeń w zachodniej części dziedzińca zamkowego pod jego XVI wiecznym poziomem w strefie XIV wiecznego przyziemia.

6. PRZYJĘTE ZAŁOŻENIA ARCHITEKTONICZNO-KONSERWATORSKIE

Stosownie do wskazań i zaleceń określonych przez władze konserwatorskie oraz do ustaleń zawartych w treści decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego przyjęto, iż zamek w wyniku prac konserwatorskich adaptacyjnych i rekonstrukcyjnych winien zachować charakter trwałej ruiny eksponującej charakterystyczne cechy przestrzenne budowli zamkowych i urządzeń obronnych odsłonięte w toku badań.

Przyjęto również, że wielkość powierzchni użytkowej planowanej do uzyskania zgodnie z postulatami Urzędu Gminy oraz funkcje obiektu i przeznaczenia poszczególnych pomieszczeń winny być podporządkowane konieczności ochrony struktury i substancji historycznej budowli, a także potrzebie wyeksponowania jej indywidualnych cech i form przestrzennych.

Projektowane uzupełnienia winny wyróżniać się czytelnie od zachowanej historycznej substancji budowlanej - eksponując jej autentyzm i stan zachowania odsłonięty w toku badań.

Przyjęto ponadto, iż w ramach zagospodarowania terenu w bezpośrednim otoczeniu zamku należy uczynić dawny układ fos i związane z nim powiązania komunikacyjne zamku z otoczeniem.

Przyjęto, iż zarówno utrwalenie odsłoniętych reliktów jak i uczynienie ich charakterystycznych form wyznacznikami fragmentarycznych uzupełnień wątku murów, nadproży i łęków, a także ograniczonych uzupełnień i nadbudowy korony murów; podobne zabiegi niezbędne będą również w celu dopełnienia gabarytów części zachowanych wewnątrz możliwych do zaadaptowania, zabezpieczenia obiektu przed niekontrolowanym dostępem z zewnątrz oraz w celu zapewnienia bezpiecznych warunków zwiedzania ruin. Suma projektowanych uzupełnień nie powinna przy tym wpłynąć ujemnie na stopień autentyzmu i estetyczny charakter ruiny. Stąd za niezbędne uznano również odpowiednie ukształtowanie projektowanej sylwety zamku, stanowiącej sumę sylwetowych rozwiązań poszczególnych ścian i brył, a także odpowiednie zróżnicowanie rekonstruowanych fragmentów budowli w sposób nie kontrastujący z zachowanymi murami zamku.

Przyjęto więc, iż istotnym elementem koncepcji winna stać się kompozycja przestrzeni elementów architektury zamku, ukształtowanych w formie trwałej ruiny. Za istotny uznano również czynnik dydaktyki. Przyjęto zatem, że w koncepcji należy dążyć do uczynienia częściowo-zdestruowanych form przestrzennych i zdezintegrowanych relacji sytuacyjnych w taki sposób, aby przeciętny turysta mógł odczytać ogólny charakter dawnych form ukształtowania planu i bryły zamku oraz proporcje wnętrza i aby pozostawić dostateczną

swobodę indywidualnej wyobraźni przestrzennej, dążącej do odczytania charakteru nieuchwanych elementów budowli.

Przyjęto również, że poziomy użytkowe dziedzina i adaptowanych pomieszczeń winny być ukształtowane w nawiązaniu do stanu użytkowania z XVI i pierwszej połowy XVII w.

Turystyczne funkcje obiektu narzucają również potrzebę organizacji ruchu zwiedzających, zapewnienia atrakcyjności tras zwiedzania zamku oraz stworzenia warunków dla ekspozycji cennych znalezisk uzyskanych w wyniku badań. Program taki wymaga również zapewnienia odpowiedniego dozoru, odpowiednich dróg dojścia i dojazdu, uporządkowania otoczenia, zapewnienia możliwości dogodnej obserwacji zamku z wybranych punktów w otoczeniu (a zwłaszcza z głównej trasy dojścia pieszego) oraz możliwości obserwacji miasta i okolicy z punktu widokowego zlokalizowanego w bryle zamku.

Wszystkie te problemy łącznie z towarzyszącą im problematyką wypuszczenia technicznego uznano za zadania wymagające rozpatrzenia w ramach opracowanej koncepcji.

Zgodnie ze wskazaniami Zleceńodawcy miejsca na ekspozycję cenniejszych znalezisk oraz dzieł z zamku można by poszukiwać w rekonstruowanej częściowo bryle ośmiohocznej wieży. Strop nad pomieszczeniami ekspozycji mógłby stanowić równocześnie taras widokowy. Wskazanie to uznano za niezwykle trafne również ze względów dydaktycznych i kompozycyjno-przestrzennych. Wykorzystano je w pełni w ramach opracowanej koncepcji.

Konkretnym wskazaniem związanym z ukształtowaniem otoczenia zamku było zawarte już we wcześniejszym planie zagospodarowania terenu zamierzenie odtworzenia fosy zamkowej i budowy mostu nad fosą prowadzącego do przedbramia i stanowiącego drogę dostępu do wnętrza zamku. Myśl ta, dążąca do przywrócenia form integralnie związanych z systemem obronnym zamku, zachowanych częściowo w ukształtowaniu terenu, uznano również za godną podtrzymania i pełnego poparcia. Uznano jednak, że z uwagi na fizjograficzne i hydrologiczne warunki terenu w otoczeniu zamku zasadniczym rozwiązaniem winno być odtworzenie fosy w postaci odpowiedniego ukształtowania terenu zapewniającego możliwość odpływu wód opadowych z terenu zamku i dawnej „wyspy” zamkowej do pobliskich zbiorników wodnych.

7. KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENU

W opracowaniu uwzględniono ogólne ustalenia zawarte w planie zagospodarowania opracowanym w 1981 r. przez mgr inż. arch. A. Rośniskiego i dr J. Augustyniaka. Dotyczy one w szczególności odwrócenia fosy i mostu. Uwzględniono również istotną część propozycji projektowych przedstawionych w koncepcji opracowanej w 1989 r. przez autorów niniejszego opracowania. W aktualnym opracowaniu koncepcji wzięto natomiast pod uwagę nowe wymagania wynikające z programu adaptacji zamku oraz z treści warunków technicznych obowiązujących (ze zmianami) od 1994 r. W szczególności dotyczą one wymogów dojazdu, parkowania, dostępności dla osób niepełnosprawnych.

W aktualnym rozwiązaniu koncepcji zagospodarowania uwzględniono również zmiany wynikające z późniejszych badań i ekspertyz technicznych oraz wyniki obserwacji w terenie dotyczących niektórych form wcześniejszego ukształtowania terenu utrwalonych aktualnymi formami zagospodarowania.

W relacjach z układem miejskim zaproponowano modyfikację kierunków dojścia pieszego w dostosowaniu do kierunków widoczności i trwałych elementów zagospodarowania terenu. Przewidziano również potrzebę dojazdu gospodarczego do strażnicy przy moście prowadzącym do bramy zamku oraz zapewnienia miejsc postojowych dla samochodów użytkowanych przez osoby pracujące na zamku.

Projektowany most przystosowany byłby jedynie dla ruchu pieszego. Przy zachowaniu 6 % spadku z poziomu przedbramia winien on rozpoczynać się na przyczółku wzniesionym około 2 m powyżej aktualnego poziomu terenu, którego ślady zachowały się jeszcze w układzie warstwie i który pierwotnie łączył się z groblą prowadzącą do miasta. Przyczółek ten zaprojektowano w formach nawiązujących do przebiegającego w tej strefie odcinka muru miejskiego i ukształtowano w formie pochylni prowadzącej na poziom mostu. Na poziom mostu zaprojektowano również schody na skraju przyczółka przy brzegu fosy.

Pod konstrukcją przyczółka przewidziano miejsce na dyskretną i łatwo dostępną lokalizację pomieszczenia na pojemniki ze śmieciami z terenu zamku, wiążąc ją z wykorzystaniem dojazdu gospodarczego.

Wymiary i kształt plateau zamkowego dostosowano do odległości brzegów fosy od murów zamku stwierdzonych w toku badań. Wymiary tego rodzaju wykorzystano również do określenia długości mostu i rejunizacji przyczółka. Poziomy terenu wokół murów obwodowych określono w nawiązaniu do znanych poziomów posadowienia ścian tak, aby zapewnić zagłębienie fundamentów nie mniejsze niż 110 cm.

Z uwagi na znaczną różnicę poziomów pomiędzy progiem przedbramia i terenem w strefie dawnej grobli w południowej części wyodrębnionej posesji zamkowej dostęp do zamku dla osób niepełnosprawnych zaprojektowano z ciągu pieszego za pośrednictwem kładki usytuowanej na osi XIV wiecznej bramy nad wschodnim odcinkiem fosy. Na poziomie plateau zamkowego trasa dla niepełnosprawnych prowadzić będzie po powierzchni utwardzonej krótką trawnikową do drzwi awaryjnych łączących z pomieszczeniami przyziemia - usytuowanych w murze południowym zamku przy ryzalicie bramy. Projektowana kładka skróci drogę niepełnosprawnym z miasta do zamku. Spełni ona ponadto funkcję edukacyjną eksponując miejsce pierwotnego mostu i jego relację z zamkową w XVI w. pierwotną bramą w przyziemiu.

Zewnętrznie krawędzie fos zaprojektowano w nawiązaniu do kierunków utwardzonych warstwicami oraz wyznaczonych krawędziami dróg, ciągów pieszych i rozgraniczeń terenu. W związku z mniej regularnym ukształtowaniem fosy dostosowanym do nieregularności zewnętrznego zarysu murów zamkowych i trwałych elementów w otoczeniu zamku przewidziano również konieczność likwidacji części drzew (głównie młodych ośch), które wysiały się i wyrosły na pochyłościach i na powierzchni dawnej fosy, głównie od strony zachodniej. Pojedyncze drzewa od strony południowej kolidują ponadto z projektowanym odcinkiem drogi dojazdowej do zamku.

Projektowane zagłębienie terenu w strefie dawnej fosy mające przywrócić przestrzenne cechy wyodrębnienia plateau zamkowego i uczynić charakter dawnych przeszkód terenowych o funkcjach obronnych może uzyskać szerokości ograniczone odpowiednio przez późniejsze rozgraniczenia własności terenu oraz przez konieczność zapewnienia minimalnych szerokości projektowanych tras dojścia i dojazdu.

Projektowane zagłębienie terenu na śladzie dawnej fosy winno zapewnić dogodny spływ wód deszczowych z terenu plateau i zamku a proponowany przepust do znajdującego się blisko od strony wschodniej rozległego zbiornika wodnego winien umożliwić skuteczny odpływ z dna fosy.

Rozważając zasady zagospodarowania powierzchni terenu przyjęto propozycję utwardzenia drogi dojazdowej i części placu manewrowego kostką granitową, a pozostałej części placu ze stanowiskami postojowymi „krótką parkingową” umożliwiającą przerastanie darni. Ukształtowanie projektowanych chodników i ścieżek proponuje się przy pomocy nawierzchni żwirowej. Pozostała część powierzchni terenu łącznie z plateau zamkowym, skarpani i zagłębieniem fosy winna zostać obsiana trawą, ewentualnie z udziałem odpowiednio dobranych bylin i ziół.

W strefach przy projektowanym parkingu oraz przy wschodniej granicy terenu zaprojektowano fragmentaryczne dosadzenia drzew dla czytelnego wydzielenia przestrzeni wokół zamku od bezpośrednio przyległej zabudowy zagrodowej i gospodarczej.

8. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROJEKTOWANYCH ROZWIĄZAŃ FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNYCH

8.1. Ogólna dyspozycja programu adaptacji ruin zamku

W dostosowaniu do określonych predyspozycji adaptacyjnych wyodrębnionych stref dawnych wnętrz zamkowych oraz do powierzchni poszczególnych pomieszczeń możliwych do pozyskania w ramach adaptacji określono projektowaną rejonizację poszczególnych zespołów funkcjonalnych.

Przyjmując, iż dostęp do zamku winien zapewnić most nad fosą prowadzący do bramy w skrzydle południowym uznano, że wnętrze bramy prowadzącej w głąb ruin winno stanowić przestrzeń otwartą - nie rekonstruowaną w formie pomieszczenia zakrytego stropem.

W strefie wysokiego parteru w skrzydle południowym zlokalizowano punkt informacji turystycznej, dostępny z wnętrza dawnego przejazdu.

W tymże skrzydle za punktem turystycznym usytuowano hall z klatką schodową i dźwigiem osobowym zapewniającymi komunikację ze strefą dawnego przyziemia poniżej poziomu XVI wiecznego dziedzińca. Kolejne pomieszczenie w skrzydle południowym na styku z dawnym skrzydłem zachodnim przeznaczono na salkę klubową, dostępną również od strony dziedzińca przez zrekonstruowany barokowy portal. Z tegoż pomieszczenia w dawnym otworze drzwiowym zaprojektowano wyjście a taras nad dawnymi pomieszczeniami VIII i V w przyziemiu skrzydła zachodniego.

We wspomnianych salach przyziemia zlokalizowano salę odczytową na 45 osób oraz salę gier świetlicowych z miejscem na tenis stołowy. Pomieszczenia te dostępne są za pośrednictwem klatki schodowej i dźwigu w skrzydle południowym. Dostęp do nich prowadzi przez salkę ze stołem bilardowym, przy której usytuowano szatnię dla uczestników gier świetlicowych i słuchaczy odczytów. We wschodniej części przyziemia w skrzydle południowym zlokalizowano zespół toalet dla pań i panów oraz dla osób niepełnosprawnych.

W skrzydle wschodnim na wysokim parterze zlokalizowano zespół biblioteki gminnej obejmujący wypożyczalnię, czytelnię, pracownię biblioteczną z magazynem podręcznym oraz magazyn książek.

W przyziemiu tego skrzydła usytuowano ciąg trzech pomieszczeń przeznaczonych na ekspozycję dzieł w zamku oraz zabytkowych przedmiotów odnalezionych w toku badań.

Dostęp do tych pomieszczeń zapewnić mogą schody projektowane na śladach dawnych schodów przy ścianie wieży oraz korytarz w przyziemiu prowadzący z hallu przy klatce schodowej z dźwigiem znajdującej się w skrzydle południowym.

W gabarycie rekonstruowanej dolnej części wieży usytuowano dwie kondygnacje użytkowe mające stanowić przestrzeń ekspozycyjną oraz schody prowadzące na taras widokowy ukształtowany na stropie wyższej kondygnacji.

Z drugiej kondygnacji wieży zaprojektowano wyjście na taras usytuowany nad pomieszczeniami wysokiego parteru w północnej części skrzydła wschodniego.

Nad stropami pozostałych pomieszczeń tego skrzydła oraz nad stropami pomieszczeń skrzydła południowego zaprojektowano tzw. zielone dachy ukształtowane w oparciu o sprawdzone systemy dachowe przy pomocy odpowiednio dobranych ziół, mechów i porostów.

Nad zasypanymi w XVI w. pomieszczeniami skrzydła północnego zaprojektowano odtworzenie bruku podobnie jak na pozostałych obszarze dziedzinca.

Zespół pomieszczeń technicznych obejmujący wentylatornię, kotłownię i magazyn oleju opałowego zaprojektowano w strefie przyziemia w zachodniej części pod powierzchnią dziedzinca.

Doświetlenie światłem dziennym pomieszczeń z okienkami tunelowymi usytuowanych w przyziemiu oraz pomieszczeń pozbawionych możliwości umieszczenia okien w ścianach zaprojektowano przy pomocy systemu świetlików rurowych.

8.2. Warunki bezpieczeństwa pożarowego

Projektowany program użytkowania ruin zamku oraz projektowany sposób rozmieszczenia tego programu kwalifikują obiekt do kategorii zagrożenia ludzi ZL III. Jest to budynek niski - o gabarytach stropów poniżej 12 m. Odporność ogniowa budynku o kategorii ZL III w grupie budynków niskich kwalifikuje się do klasy C przy czym dla budynków do wysokości 2 kondygnacji, gdy poziom stropu nad pierwszą kondygnacją nie przekracza wysokości 9 m nad poziomem terenu dopuszcza się obniżenie wymaganej klasy odporności pożarowej do klasy D. Rozwiązania konstrukcyjne winny zatem uwzględniać materiały nie rozprzestrzeniające ognia lub słabo rozprzestrzeniające ogień.

Cała powierzchnia użytkowa ruin zamku tworzy jedną strefę pożarową.

Projektowany układ komunikacji pionowej i poziomej zapewnia dogodne warunki ewakuacji.

Dla zachowania bezpieczeństwa pożarowego przewiduje się wyposażenie obiektu w hydranty zpoż. usytuowane w strefach projektowanych klatek schodowych.

Projektowany sposób zagospodarowania terenu zapewni dogodnie warunki dostępności obiektu dla akcji gaśniczej.

3.3. Warunki dostępności dla osób niepełnosprawnych

Dogodne warunki dostępności dla osób niepełnosprawnych zapewnia kładka projektowana nad wschodnim odcinkiem fosy, wejście w poziomie przyziemia z terenu plateau zamkowego, brak barier w progach oraz połączenie korytarzem w poziomie przyziemia pomieszczeń w skrzydle wschodnim ze skrzydłem południowym, w którym zaprojektowano odpowiednio przystosowany dźwig łączący obydwie poziomy użytkowe zamku.

Ukształtowanie powierzchni dziedzińca oraz pochylnie projektowane dla pokonania różnic poziomu tarasów nad skrzydłem zachodnim umożliwiają swobodne poruszanie się po całym terenie zamku. Zapewniony jest również łatwy dostęp na poziom wysokiego parteru w wieży. Ograniczony zostanie jedynie dostęp na wyższe poziomy wieży oraz na poziom tarasu nad skrzydłem wschodnim. Będzie on możliwy wyłącznie z wykorzystaniem projektowanych schodów we wnętrzu wieży. Dla osób niepełnosprawnych przewidziano również odpowiednio wyposażoną kabinę w zespole pomieszczeń sanitarnych.

3.4. Projektowane rozwiązania przestrzenne

W oparciu o szczegółową analizę przyjętych założeń ogólnych oraz uwarunkowań przestrzennych występujących w architekturze zamku dążono do określenia ramowych zasad przestrzennego ukształtowania ruiny. Przyjęto, iż właściwe zabezpieczenie przed niekontrolowanym dostępem z zewnątrz zapewnia mur obwodowy o wysokości nie mniejszej niż 3 m od poziomu terenu, zaś właściwe warunki bezpieczeństwa dla zwiedzających zapewnia mury i balustrady nie niższe niż 1,10 m, oddzielające projektowane tarasy zamkowe od niższych poziomów zamku. Wielkością te kształtują ogólne ramy dla kompozycji przestrzennej elementów trwałej ruiny.

W odniesieniu do rekonstruowanych fragmentów ścian przyjęto natomiast zasadę unikania form i faktur kontrastujących z zachowanymi formami ruiny. Przyjęto, iż nowe elementy winny wyodrębniać się jedynie odpowiednim zróżnicowaniem opracowania spoin, mającym określone różnice faktury ścian. Wyodrębniające fazy budowlane winny być natomiast

zróżnicowane sposobem ukształtowania wątków i zastosowaniem materiałów charakterystycznych dla poszczególnych wyodrębnionych faz.

Uznano, iż najwłaściwszym działaniem projektowym w kontekście zachowanych form winno być przestrzenne „wtopienie” w ten kontekst nowych elementów, rekonstruowanych w wybranych strefach budowli zamkowych. Przyjęto również konieczność odpowiedniego dostosowania form nadbudowywanych i uzupełnianych do charakteru form ukształtowanych w wyniku naturalnej destrukcji. Uznano, że przedmiotem rekonstrukcji mogą być tylko te elementy architektury zamku, których forma możliwa jest do jednoznacznego odczytania i odtworzenia w oparciu o zachowane relikty.

Zgodnie z przyjętymi zasadami uzupełniania substancji i formy ruiny oraz stosownie do przyjętych założeń usytuowania zamku zaprojektowano następujące istotniejsze interwencje przestrzenne związane z udostępnieniem ruin oraz z możliwościami pozyskania pomieszczeń dla potrzeb adaptacji:

1. Nadbudowę ścian przedbramia do wysokości zabezpieczającej wejście do zamku.
2. Konserwację oraz drobne uzupełnienia reliktyw wieży bramnej, utrwalające czytelną część form przestrzennych zachowanego układu bramy oraz odtworzenie odcinków ościeży i odcinkowego łęka nad otworem dawnej bramy w południowym łoku wieży.
3. Odbudowę dolnej części gabarytu ośmiościennej wieży i umiejscowienie w odbudowanej kubaturze dwóch współcześnie ukształtowanych kondygnacji pomieszczeń ekspozycyjnych oraz tarasu widokowego ponad stropem tych pomieszczeń.
4. Wykonanie stropów żelbetonowych płytowo żebrowych i płytowych nad pomieszczeniami V i VIII skrzydła zachodniego oraz nad pomieszczeniami przyziemia w skrzydle południowym i wschodnim łącznie z nadbudową odcinków ścian tych skrzydeł w strefie przyziemia, a w szczególności zniszczonych ścian południowo wschodniego narożnika zamku.
5. Odtworzenie zejść do piwnic w ścianach Nr 5, 8 i 12 w oparciu o zachowane pozostałości stopni i sklepień.
6. Fragmentaryczną nadbudowę zachowanych ścian dziedzińca Nr 5, 12 i 8 w celu ukształtowania zejść do piwnic i otworów do pomieszczeń przyziemia uzyskania przestrzennej czytelności wnętrza dziedzińca oraz dopełnienia gabarytów adaptowanych wewnątrz w strefie wysokiego parteru. Włączyć się to będzie również z nadbudową odcinków murów nr 3 i 4.
7. Wmontowanie w pierwotne miejsce w odtworzonej części ściany Nr 12 elementów kamieniarki portalu z herbem Łada odnalezionych podczas badań (lub ich wiernej kopii).

8. Wykonanie żelbetowych stropów płytowych nad pomieszczeniami wysokiego parteru.
9. Wbudowanie w przestrzeń pomieszczeń nr XI i XIII dodatkowych ścianek przeszklonych wyodrębniających strefy przeznaczone dla osób zatrudnionych w zamku.
10. Ukształtowanie sylwet korony murów obwodowych z fragmentaryczną nadbudową wybranych elementów ścian.
11. Ukształtowanie poziomów pomieszczeń w przyziemiu i na wysokim parterze oraz poziomów dziedzińca.
12. Ukształtowanie tarasów widokowych nad pomieszczeniami przyziemia w skrzydle zachodnim oraz nad pomieszczeniami XIII i XIV wysokiego parteru w skrzydle wschodnim.
13. Ukształtowanie stropodachu w formie zielonych dachów nad pomieszczeniami skrzydła południowego oraz nad pomieszczeniami VII i XII w skrzydle wschodnim.

9. ZESTAWIENIE ELEMENTÓW PROGRAMU UŻYTKOWEGO

WYSOKI PARTER

W 1	- PUNKT INFORMACJI TURYSTYCZNEJ	39,6 m ²
W 2	- HALL	18,4 m ²
K 1	- KLATKA SCHODOWA Z DŹWIGIEM	17,2 m ²
W 3	- POKÓJ KLUBOWY	35,8 m ²
W 4	- POM. GOSPODARCZE	13,6 m ²
W 5	- PRZEDSIÓNEK	6,4 m ²
W 6	- PARTER WIEŻY - EKSPOZYCJA	33,0 m ²
W 7	- CZYTELNIĄ	24,0 m ²
W 8	- WYPOŻYCZALNIA	20,9 m ²
W 9	- PRACOWNIA BIBLI. I MAGAZYN PODRĘCZNY	33,0 m ²
W 10	- MAGAZYN KSIĄŻEK	32,3 m ²
W 11	- WNIĘTRZNE BRAMY	15,7 m ²
T 1	- TARAS	162,9 m ²
T 2	- TARAS	67,7 m ²

POZIOM + 6 m

M 1	- 1.P. WIEŻY - EKSPOZYCJA	42,0 m ²
T 3	- TARAS WIDOKOWY	44,7 m ²

POZIOM +10 m - TARAS WIEŻY

T 4	- TARAS WIDOKOWY	46,6 m ²
P.U. TARASÓW		321,9 + 15,7 = 306,2 m ²

PRZYZIEMIE

K 1	- KLATKA SCHODOWA	17,0 m ²
P 1	- HALL	17,1 m ²
P 2	- SZATNIA	10,9 m ²
P 3	- BILARD	33,6 m ²
P 4	- TENIS STOŁOWY, GRY ŚWIE TLICOWE	68,0 m ²
P 5	- SALA ODCZYTOWA	72,6 m ²
P 6	- WENTYLATORNIA	24,4 m ²
P 7	- KOTŁOWNIA	16,8 m ²
P 8	- POM. TECHNICZNE	9,8 m ²
P 9	- PRZEDSIONEK	13,3 m ²
P 10	- KORYTARZ	29,4 m ²
P 11	- TOALETY	33,4 m ²
P 12	- EKSPOZYCJA	23,6 m ²
P 13	- PIWNICA POD BRAMĄ	13,3 m ²
P 14	- POM. GOSPODARCZE	29,2 m ²
P 14A	- LOCH	8,6 m ²
P 15	- EKSPOZYCJA	20,3 m ²
P 16	- EKSPOZYCJA	17,2 m ²
P 17	- EKSPOZYCJA	28,0 m ²
P 18	- EKSPOZYCJA	26,0 m ²
P.U. POMIESZCZEN		811,7 m ²

10. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZAMIERZONYCH ROZWIĄZAŃ TECHNICZNYCH

10.1. Roboty budowlane

Rozwiązaniem technicznym przeważającym w problematyce projektowanych zamierzeń konserwatorskich jest naprawa i utrwalenie zachowanych murów oraz zabezpieczenie przez nadbudowę nowych warstw z zastosowaniem piaskowca ze złóż lokalnych na zaprawie wapienno-trasowej. Fragmenty murów wymagają uzupełnienia cegłą lub wątkiem mieszanym z udziałem cegły. Pod koroną tych murów przewidziano wykonanie odpowiedniej izolacji poziomej. Fragmenty ścian o koronie ukształtowanej malowniczo w wyniku naturalnej destrukcji przewidziano do pozostawienia w stanie odsłoniętym w czasie badań z zabezpieczeniem korony murów metodą nasączenia odpowiednimi preparatami hydrofobizującymi powierzchnię kamienia i zaprawy.

Szczegółowe rozwiązania dotyczące problematyki technologiczno-konserwatorskiej stanowią przedmiot wyodrębnionego opracowania.

Wychyloną na zewnątrz bryłę przedbramia przewidziano do pozostawienia w formie ukształtowanej, projektując powiązanie jej z murem zamku konstrukcją żelbetową utrwalającą obecne wychylenie ścian.

W podobny sposób przewidziano utrwalenie i stabilizację wychylonego muru północnego.

gabaryt wieży zaprojektowano w formie obudowy zewnętrznych powierzchni stosunkowo cieńszymi ścianami rzędu 85 cm z piaskowca na zaprawie wapienno-trasowej ukształtującego licę zewnętrzne i pozostawiającego „dziką” oraz nieregularną fakturę wnętrza. Oparcie stropów zaprojektowano na szkieletie żelbetowym wyznaczającym hipotetyczne ścianki wewnętrzne dawnej grubości ścian wieży. Słupy te połączone wieńcem o planie osmiobocznym podtrzymują stropy ukształtowane w formie płyt żelbetowych. Również biegi schodów pomiędzy kondygnacjami wieży zaprojektowano jako żelbetowe konstrukcje płytowe.

Nad adaptowanymi pomieszczeniami przyziemia i wysokiego parteru zaprojektowano stropy żelbetowe. W części pomieszczeń przewidziano umieszczenie pod stropami belek drewnianych. Na stropach przewidziano konieczność wykonania odpowiednich warstw izolacji cieplnej i przeciwwilgociowej, a na tarasach posadzek z płyt ceramicznych.

Na stropodachach nad pomieszczeniami wysokiego parteru w skrzydłach południowym i wschodnim przewidziano ukształtowanie tzw. zielonych dachów z udziałem ziół, mchów i porostów wg systemów posiadających odpowiednie atesty.

Podziały wewnętrzne pomieszczeń w wypożyczalni książek oraz w punkcie informacji turystycznej przewidziano ściankami przeszklonymi typu „Deko” z drzwiami ze szkła hartowanego bez ram i ościeżnic.

Posadzki w pomieszczeniach przyziemia i wysokiego parteru przewiduje się z płytek ceramicznych ułożonych na warstwach izolacyjnych. Wymiary płytek winny zostać dostosowane w poszczególnych pomieszczeniach - do wielkości płytek odnalezionych w tych strefach w toku badań. W pomieszczeniu toalet zaprojektowano posadzkę z terakoty.

Na tarasie nad pomieszczeniem Nr IV przewidziano konserwację i uzupełnienie zachowanej posadzki z cegły na płask. Na powierzchni dziedzińca przyjęto konieczność utrwalenia wybranych fragmentów dawnego bruku. Pozostałe powierzchnie dziedzińca ukształtowane ze spadkami dla potrzeb odwodnienia postuluje się utwalić nawierzchnię brukową.

Faktura ścian z piaskowca z fragmentami warków ceglanych w strefie części włomnych otworów po uzupełnieniach, wzmocnieniu, utrwaleniu, spoinowaniu i hydrofobizacji licia winna zachować charakter „surowy” na licu wszystkich ścian zewnętrznych oraz większości adaptowanych wewnątrz przyziemia. Przyjęto przy tym, iż nadbudowane fragmenty murów winny być wyodrębnione w stosunku do zachowanych płaszczyzn przy pomocy odpowiednio ukształtowanej i podbarwionej spoiny.

Ściany wewnętrzne w adaptowanych pomieszczeniach wysokiego parteru, w których zachowały się ślady dawnych tyków winny zostać pokryte tynkiem wapiennym. Tynk renowacyjny zaprojektowano na ścianach pomieszczenia nr X w przyziemiu oraz na ścianach pomieszczeń technicznych.

Obudowę ścian pomieszczenia nr XI w przyziemiu przeznaczonych na toalety zaprojektowano z płyt włóknisto-cementowych na ruszcie stalowym obłożonych glazurą do wysokości 210 cm.

W ościeżach otworów okiennych i drzwiowych zachowanych częściowo w ścianach 5 i 12 na wysokim parterze zaprojektowano odtworzenie prostych obramień kamiennych o formach opartych na fragmentach kamieniarki odnalezionych w toku badań.

Przyjęto, iż okna w obramieniach kamiennych winny być wykonane w konstrukcji zespolonej i szklone szkłem witrażowym „w olów” oraz zabezpieczone przy pomocy krat.

Drzwi zewnętrzne w obramieniach kamiennych zaprojektowano jako szporłowe obite blachą, wzmocnioną dekoracyjną kratą z płaskowników.

Zamknięcie otworu bramy przewidziano masywną kratą stalową.

Drzwi wewnętrzne techniczne - szponowe w przyziemiu i płycinowe w pomieszczeniach wysokiego parteru.

Doświetlenie części pomieszczeń zaprojektowano przy pomocy świetlików rurowych typu „suntunnel” osadzonych w stropodachach, na tarasach lub na koronach murów.

Wykucie stopni schodów łączących przyziemie z wysokim parterem przewidziano przy pomocy stopni debowych.

Istotnym elementem komunikacji zewnętrznej jest most projektowany nad fosą zamkową. Przyjęto, iż winien to być most pieszcy o szerokości około 2,70 m. Konstrukcja mostu winna zawiązywać do tradycyjnych prostych konstrukcji mostowych. Winien to być zatem tzw. most leżajkowy o konstrukcji drewnianej opartej na słupach bitych w dno fosy; na belkach ułożonych na kolejnych przęsłach słupów w poprzek kierunku mostu i na legarach z belek ułożonych w kierunku wzdłużnym.

Na konstrukcji tej winno spoczywać deskowanie mostu zabezpieczone balustradami z drewna. Analogiczną konstrukcję winna posiadać kładka dla osób niepełnosprawnych.

10.2. Instalacje techniczne

W celu zapewnienia możliwości użytkowania przestrzeni zamku w sposób zgodny z projektowanym przeznaczeniem przyjęto potrzebę wyposażenia obiektu w następujące instalacje techniczne:

- Dźwig osobowy typu Easylife przystosowany do użytkowania przez osoby niepełnosprawne - łączący wysoki parter z pomieszczeniami w strefie przyziemia.
- Instalację wentylacji mechanicznej wraz z pomieszczeniem wentylatorów obsługującą salę odczytową.
- Instalację centralnego ogrzewania zasilaną z kotłowni na olej opalowy ze zbiornikami oleju w wydrebnionym pomieszczeniu pod poziomem dziedzińca. W większości pomieszczeń przewidziano system ogrzewania podłogowego. Przyjęto przy tym odpowiednie zróżnicowanie parametrów temperatur grzewczych stosownie do przeznaczenia pomieszczeń i okresów ich użytkowania.
- Instalację wodociągową - zasilaną z gminnej sieci wodociągowej - obsługującą zespół toalet, umywalki w zespołach klubu i biblioteki oraz hydranty ppoż. Podgrzewanie wody przewidziano za pomocą elektrycznych podgrzewaczy przepływowych.
- Instalację kanalizacji sanitarnej obsługującą pomieszczenia i przychory sanitarne-łącznie z zespołem opróżniających okresowo zbiorników na ścieki w strefie placu manewrowego.
- Instalację odprowadzenia wód opadowych z tarasów, stropodachów i dziedzińca zamku do zagłębienia fosy.

Przyjęto, iż wody opadowe z tarasów i stropodachów winny być odprowadzane systemem podciśnieniowym Geberit Pluvia, z zastosowaniem wpustów podgrzewanych w okresie zimowym.

- Instalacje elektryczne
 - siły do urządzeń dźwigu i wentylacji mechanicznej
 - oświetlenia ogólnego i gniazdek wtykowych
 - oświetlenia ewakuacyjnego

Instalacje ogromowa

Przewidziano również potrzebę przygotowania instalacyjnego do rozprawienia instalacji^{tele} technicznych do zespołu biblioteki, punktu informacji turystycznej i sali odczytowej.

11. POSTULOWANY ZAKRES PRAC BADAWCZYCH

Realizacja robót konserwatorskich i adaptacyjnych w zakresie określonym w opracowaniu koncepcji będzie wymagała uściślenia i rozszerzenia zasobu informacji zgromadzonych podczas dotychczasowych badań archeologicznych.

Dotyczyć to winno tych części obiektu, które zostały w mniejszym stopniu spenetrowane w toku badań, a zgodnie z zamierzeniami koncepcji będą podlegały pracom adaptacyjnym.

Na etapie kontynuacji prac projektowych przeprowadzenia dodatkowych badań wykopaliskowych wymaga zachodnia część dziedzińca o powierzchni 64,5 m². W strefie tej, w gabarycie ok. 3 m pod obecną powierzchnią terenu przewidziano bowiem zlokalizowanie zespołu pomieszczeń technicznych mających obsługiwać instalacje projektowane w obrębie zamku.

Wyniki badań będą miały tu bezpośredni wpływ na szczegółowe rozwiązania projektowe tego zespołu pomieszczeń.

Przewiduje się również potrzebę prowadzenia prac wykopaliskowych w trakcie prac budowlanych. Badania te winny być prowadzone równolegle do prac budowlanych i winny dotyczyć wybranych fragmentów struktury w niższych warstwach kulturowych, nie rozpoznanych jeszcze w pełni w ramach wcześniejszych badań.

Niezbędne jest również ze względu na charakter adaptowanego obiektu, aby inwestor zapewnił nadzór archeologiczny nad realizacją robót budowlanych współdziałający w toku robót z nadzorem autorskim.

Należy przewidywać ponadto, iż w toku realizacji robót budowlanych mogą zaistnieć nowe odkrycia wzbogacające obecny stan wiedzy o architekturze zamku. Odkrycia takie

mogą wymagać również odpowiednich modyfikacji elementów rozwiązań projektowych. Odkrycia nierozpoznanych dotychczas lub nie odsłoniętych elementów struktury wymagać będą udokumentowania oraz wprowadzenia stosownych uzupełnień w dokumentacji technicznej.

12. UWAGI OGÓLNE

Okazałe ruiny zamku w Inowłodzu ukryte przez wiele lat pod zwałami ziemi i gruzu zostały odsłonięte i szczegółowo rozpoznane w wyniku badań archeologiczno architektonicznych przeprowadzonych w latach 1977-1985.

Odsłonięcie zachowanych w znacznym stopniu ruin i odkrycie w ich wnętrzu wielu cennych zabytków ruchomych wydatnie wzbogaciło wcześniejszy stan wiedzy o architekturze zamków kazimierzowskich.

Odsłonięte ruiny stanowią cenny nieznany wcześniej zabytek XIV wiecznej architektury obronnej, podlegającej przekształceniom modernizacyjnym w toku swych późniejszych dziejów.

Stanowią one również dużą atrakcję turystyczną z uwagi na swą malowniczość, na znakomitą ekspozycję w otaczającym krajobrazie oraz na walory dydaktyczne wynikające z potencjalnej czytelności zachowanych i fragmentarycznie uzupełnionych form przestrzennych i urządzeń obronnych dawnego zamku.

Połączenie turystycznych funkcji zabytku z funkcjami z zakresu upowszechniania kultury stwarza tym większe możliwości efektywnej rewitalizacji obiektu w formie trwałej ruiny i wyznacza mu ważną rolę w kulturowej i turystycznej aktywizacji miasta.

Można sądzić również, że utrwalone i zaadaptowane ruiny zamku staną się istotnym elementem przestrzennej tożsamości miasta, a także znaczącym akcentem w jego sylwecie i panoramie.

Ambitne zamierzenie władz i społeczeństwa Gminy nie jest oczywiście zamierzeniem łatwym, zarówno z uwagi na szereg uwarunkowań technicznych wymagających starannego rozwiązania w toku prac adaptacyjnych, jak i na konieczność pozyskania odpowiednich środków niezbędnych dla realizacji tak znacznego zadania.

Należy sądzić jednak, że suma korzyści z realizacji tego zamierzenia wzbogacających wizerunek kulturowy miasta i sprzyjających rozwojowi gospodarczemu przez rozwój turystyki przewyższy znacznie niezbędne nakłady kosztów społecznych i finansowych.

 gruz architekt
HENRYK JAWOROWSKI
 profesor nadzw. Politechniki Łódzkiej
 upr. bud. do projektowania bez ograniczeń
 w specjalności architektonicznej nr 873/57
 prawa twórcy leg. nr 445